

EDEBİYAT YAZILARI II

ELEŞTİRİ KURAMLARI ve METİN TAHLİLLERİ

Editörler: Ulaş Bingöl - Enser Yılmaz

dünbugün
yarın

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 184
Edebiyat: 84

ISBN 978-625-7471-20-6
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2021

Editörler:
Ulaş Bingöl - Enser Yılmaz

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Step Ajans Matbaacılık
(Sertifika No: 45522)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Edebiyat Yazıları-II: Eleştiri Kuramları ve Metin Tahlilleri

Editörler: Ulaş Bingöl - Enser Yılmaz

İstanbul : DBY Yayınları, 2021.

493 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 184)

ISBN 978-625-7471-20-6

1- Edebiyat 2- Eleştiri 3- Kuram 4- Metin Tahlili

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu - Fatih / İstanbul
Tel.: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Ön Söz.....	7
Edebî Eser, Edebiyat Eleştirisi ve Metin Tahlili.....	9
Ulaş BİNGÖL	
Yapısalcılık.....	25
Enser YILMAZ	
Göstergebilim.....	51
Kemal TEMİZER	
Postyapısalcılık.....	87
Mehmet Şahin YAVUZER	
Arketipçi Eleştiri.....	111
Abdülhakim TUĞLUK	
Fenomenolojik Eleştiri.....	131
Nusret YILMAZ	
Alımlama Estetiği.....	153
Adem GÜRBÜZ	

Sosyolojik Eleştiri	175
<i>Mustafa YİĞİTOĞLU</i>	
Marksist Edebiyat Eleştirisi	197
<i>Nurhayat KÖKSAL</i>	
Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi	233
<i>Mehmet Halil SAĞLAM</i>	
Metin Dil Bilim	263
<i>Melike SOMUNCU</i>	
Eleştirel Söylem Çözümlemesi	299
<i>Ferhat ÇETİNKAYA</i>	
Feminist Kuram	317
<i>Alev ÖNDER</i>	
Hermeneutik	351
<i>Ulaş BİNGÖL</i>	
Yeni Eleştiri	373
<i>Talip ÇUKURLU</i>	
Ekoeleştiri Kuramı	393
<i>Seher İLASLAN</i>	
Karşılaştırmalı Edebiyat	419
<i>Mehmet CİHANGİR</i>	
Metinlerarasılık	449
<i>Feyza BULUT</i>	

Ön Söz

Eleştiri kuramları, edebiyatın mahiyetinin anlaşılmasında ve edebî metin tahlilinde çok önemli bir işleve sahiptir. Edebî metnin doğuşu, yapısı, etkisi gibi hususlar eleştiri kuramlarının üzerinde durduğu belli başlı konulardır. Öte yandan bir metnin daha iyi anlaşılmasında ve estetik değerinin ortaya konmasında eleştiri kuramlarının varlığına ihtiyaç duyulur. Eleştiri kuramları, metinleri tek boyutlu tahlil etme yerine farklı bakış açıları ve estetik kriterleri öne çıkararak değerlendirmeyi olanaklı hale getirir. Bu bağlamda eleştiri kuramlarından faydalanarak metin tahlillerine yönelmek edebiyat araştırmacısına büyük bir kolaylık sağlar ve değerlendirmenin daha sağlıklı gerçekleşmesine katkıda bulunur. Bu çalışma, eleştiri kuramları hakkında genel bir bilgiye sahip olmak ve eleştiri kuramlarından yararlanarak metin tahlilinin nasıl gerçekleştirildiğini göstermek amacıyla kaleme alındı.

Her biri alanında uzman olan hocalarımızın katkısıyla eleştiri kuramları ile metin tahlillerini aynı eserde bir araya getirdik. Her bölümde bir eleştiri kuramını anlattık ve eleştiri kuramından hareketle metin tahliline giriştik. Bu şekilde eleştiri kuramının hem tarihsel gelişimini, özelliklerini ve felsefesini hem de eleştiri kuramından hareketle ortaya konan metin tahlilini aynı yerde göstermeye çalıştık. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Yabancı Diller ve Türkçe Eğitimi bölümlerinin lisans ve lisansüstü programlarında yer alan metin tahlilleri dersleri, edebiyat araştırmacısının edebî metni doğru bir şekilde analiz etmesine ve edebî metnin estetik değerini anlamasına yardımcı olur. Bu eser edebiyat öğrencileri ve edebiyat araştırmacıları kadar konuya ilgi duyan herkese eleştiri kuramları ve metin tahlili hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Emeği geçen bütün bölüm yazarlarına teşekkür ederim. Ayrıca bölümleri okuyarak gerekli düzeltmeleri yapan kıymetli öğrencilerim Seher İlaslan, Nurhayat Köksal ve Nurgül Köksal'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ulaş BİNGÖL
Siirt-Ekim 2021

ULAŞ BİNGÖL, 1984'te Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Hazro'da tamamladıktan sonra 2001'de Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yükseköğrenimine başladı. 2003'te bu bölümü bırakarak Türkçe Eğitimi Öğretmenliğine yerleşti. 2007'de Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nden mezun oldu. Diyarbakır'da üç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 2010'da Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012'de yüksek lisans, 2016'da doktora eğitimini tamamladı. 2018'de Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak göreve başladı. 2021'de doçent unvanını aldı. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Edebî Eser, Edebiyat Eleştirisi ve Metin Tahlili

Ulaş BİNGÖL

1. Edebî Eser

Edebî eser ifadesi, malzemesi dil olan sanat yapıtına işaret eder. Diğer sanat şubelerinden farklı olarak edebiyatın dilden kaynaklanması onun sınırlarını ve imkânlarını da belirlemiştir. Dilin aynı zamanda insanlar arasında iletişimi sağlayan bir araç ve sadece insana özgü olması edebiyat üzerine daha ayrıntılı düşünmeyi gerektirir. “Dilsel malzeme ne zaman bir esere dönüşür? Günlük konuşma dili ile edebî dil arasındaki ayırım nerede başlar?” türünden sorular henüz yeterince cevaplan[a]mamıştır. Buna rağmen edebî eserin varlığı hakkında en azından Aristoteles'ten bu yana kuramsal açıdan birtakım düşüncelerin ileri sürüldüğü, edebiyatın mahiyeti ve diğer sanatlarla olan ilişkisi ile ilgili bazı tartışmaların yaşandığını söylemek mümkündür.

Edebiyat denildiğinde, sanatsal değer taşıyan sözlü veya yazılı eserler akla gelen ilk şeylerdir. Türkçede XIX. yüzyıla kadar edebiyat yerine daha çok *şiiir* ve *inşaa* ifadesi kullanılır. Şemsettin Sami, edebiyatı şu şekilde açıklar: “Ulûm-ı edebiyeye, şî'r ü inşaa ve kavâ'id-i lisân ve lügat ve iştikaka müteallik ilimler ki fennin gayrıdır.” (2010: 286) Muallim Naci ise edebiyat hakkında şunu söyler: “Şî'r ve inşaadan ma'dud asar: edebiyat-ı garbiyye. Belîğ sözler.” (1995: 39) XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren

ENSER YILMAZ, İlk orta ve lise öğrenimini Siirt'te tamamladıktan sonra 1999 yılında Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yerleşti. Buradan 2003 yılında mezun olduktan sonra aynı yıl Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Tezsiz Yüksek Lisansa başladı ve 2004 yılında buradan mezun oldu. 2005 yılında Siirt ili 75.Yıl Ortaokulunda Türkçe öğretmeni olarak göreve başladı. 2009 yılında Siirt ili 14 Eylül Anadolu Lisesinde edebiyat öğretmeni olarak mesleğine devam etti. 2013 yılında ise Türk Dili okutmanı olarak Siirt Üniversitesinde göreve başladı. Aynı zamanda 2013 yılında Dicle Üniversitesinde yüksek lisans, 2019 yılında da Adıyaman Üniversitesinde Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora eğitimini tamamladı. 2019 yılından beri Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yapısalcılık

Enser YILMAZ

Giriş

İlk olarak dilbilime uygulanmış olan yapısalcı yaklaşım “*dilbilimde başarılı sonuçlar vermesi üzerine yöntem olarak bu kez insan bilimlerinin öteki dallarına (antropoloji, psikoloji, etnoloji vb.) uygulanmaya başlanmıştır*” (Rifat, 2013: 237). Yapısalcılığın ilk izlerini 1950’li yıllarda Ferdinand de Saussure’ın bir araya getirilen *Genel Dilbilim Dersleri* adlı ders notlarından takip etmek mümkündür. En üretken evresini 1950 ile 60 yılları arasında yaşayan Yapısalcılık dil ile ilgili bir kavramdır. Ancak daha önce ifade edildiği üzere sadece dil ile sınırlı kalmamış, Levi-Strauss antropolojiye, Roland Barthes yazın/edebiyata, Lacan ise psikanalizme tatbik etmiştir (Dekens, 2017: 13). Yani temelinde dizge olan bir uygulama tarzı olarak değerlendirilebilecek bu yaklaşımdan dilbilimden edebiyata, felsefeden müziğe birçok alanda faydalanılmıştır. Her ne kadar yapısalcılık tek bir kaynaktan çıkmış olsa da kullanılan alanlar arasında yöntem farklılıkları vardır.

Saussure’dan Greimas’a değin pek çok düşünürün yapıtlarında ortaya çıkan yapısalcı yönelimleri Tahsin Yücel şu şekilde özetlemiştir:

1. Ele alınan nesnenin ‘kendi başına ve kendi kendisi için’ incelenmesi,
2. Nesnenin kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir ‘dizge’ olarak ele alınması,

KEMAL TEMİZER, 1989 yılında Van'ın Gürpınar ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Van Lütüye Binnaz Saçlı İlköğretim Okulu'nda (1995-2003), ortaöğrenimini Van Mehmet Akif Ersoy Yabancı Dil Ağırlıklı Lise'de (2003-2007), yükseköğrenimini ise Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde (2008-2012) tamamladı. 2011 yılında Ortaöğretim KPSS'yle Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne memur olarak atandı. 2012 yılında ikinci üniversite olarak başladığı Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2015 yılında mezun oldu. 2016 yılında Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında Siirt Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalına ÖYP'li Araştırma Görevlisi olarak atandı. Aynı yıl yabancı dil eğitimi almak üzere YÖK tarafından Boğaziçi Üniversitesi'ne altı aylık dil eğitimi kursuna gönderildi. Yine aynı yıl 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu 35. Maddesi kapsamında ÖYP Usul ve Esaslarına göre lisansüstü eğitimi almak üzere Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne görevlendirildi. 2019 yılında yüksek lisansı tamamlayarak aynı yıl doktora başladı. Halen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde 35. Madde kapsamında ÖYP'li Araştırma Görevlisi olarak görevine ve doktora eğitimine devam etmektedir. 2016'dan beri Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ile 2018'de kurulan Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi'nin editörlüğünü yapmaktadır. Yurt içinde ve yurt dışında sunduğu tebliğlerin yanında makale ve kitap bölümleri yazıları da bulunmaktadır.

Göstergebilim

Kemal TEMİZER

Giriş

İnsanların birbirleriyle anlaşmak için yararlandıkları doğal diller, davranışlar, jest ve mimikler, görüntüler, trafik işaretleri, sağır-dilsiz alfabeleri, bir resim, bir müzik yapıtı, bir tiyatro gösterisi, bir film, yazınsal yapıtlar, reklam afişleri, moda, bir ülkedeki ulaşım yollarının yapısı, bir kentin uzamsal düzenlenişi, bir mimarlık düzenlenmesi, tutkuların düzeni, çeşitli bilim dilleri, kısacası bildirişim amacı taşıyan veya taşımayan her anlamlı bütün çeşitli birimlerden oluşan bir dizgedir. Gerçekleşme boyutları farklı olan bu dizgelerin birimleri de genellikle gösterge olarak adlandırılır (Rifat, 2005: 113). Gösterge, “Kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb.” (Rifat, 2005: 115) şeklinde tanımlanmaktadır. Göstergeler arasındaki bağıntıyı inceleyen bilim dalı ise Türkçede göstergebilim olarak adlandırılmaktadır. Göstergelerin sistematik olarak incelenmesi anlamını taşıyan göstergebilim, Ferdinand de Saussure ve Charles Sanders Peirce'ün çalışmalarıyla başlar. Dili bir göstergeler dizgesi olarak tanımlayan Saussure, “Her göstergenin [sign], bir ‘gösteren’ [signfier] (ses imgesi veya grafik eşdeğeri) ile bir ‘gösterilen’den [signfied] (kavram ya da anlam) oluştuğu(nu)” (Eagleton, 2014: 109) ifade eder. 1960'lı yıllardan itibaren gelişme gösteren

MEHMET ŞAHİN YAVUZER, 1985'te Van'da doğdu. İlk ve ortaokulu Muradiye ilçesinde tamamladıktan sonra lise öğrenimini öğretmen lisesinde bitirdi. 2006 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2010'da yüksek lisansını, Atatürk Üniversitesinde başladığı doktoraşını 2019'da Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde tamamladı. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli okullarda öğretmenlik ve idarecilik görevlerini yerine getirdi. 2020 yılında Türk İslam Edebiyatı Anabilim dalında Dr. Öğr. Üyesi olarak göreve başladı. Halen aynı Anabilim dalında görevini sürdürmektedir. Evli iki çocuk babasıdır.

Postyapısalcılık

Mehmet Şahin YAVUZER

Her deneyim, anlamın deneyimidir. Bilince görünen her şey, genel olarak bir bilinç olarak her şey anlamdır. Anlam, görüngünün görüngüselliğidir.”

Jacques Derrida

Giriş

Temeli on yedinci yüzyılın sonları ve on sekizinci yüzyıla dayanan modernizm, Aydınlanma Çağı'nın bir ürünüdür. Rönesans ve Reform hareketleri bireyi önemli kılar, kişinin değerli olduğu inancını oluşturur. Özel ve özerk bir sanat geliştirme tutkusu, bütün disiplinlerde baş göstermeye başlar. Bu özelleşmiş kültür birikimi gündelik hayata da akseder. Sanat, kültür ve edebiyat insanın mutlu olmasına yardımcı olacak bir kaynak niteliği taşır (Sarup, 1995:172). Modernizm, akıl ve mantık kurallarını barındırmakla pozitivist düşünceye hem katkısı olmuş hem de ondan beslenmiştir. İleriye dönük olan bu akım, uygarlığın gelişmişliğinin de bir etiketi şeklinde insanlığın karşısına çıkar. “Estetik alanında ise modernizmde; özgünlüğün, sanatsal yaratının en üst düzeyi olduğu ve bunun form ile deneylenerek tamamlanabileceği görüşü savunulur.” (Alemdar, 2020:69). Değişen ve teknik anlamda ilerleyen dünya medeniyeti modernizmde de dönüşümü gerçekleştirir. Birey,

ABDULHAKİM TUĞLUK, 1985 yılında Batman’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Batman’da tamamladı. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2012 yılında İnönü Üniversitesinde Yeni Türk Edebiyatı alanında yüksek lisans, 2016 yılında ise Dicle Üniversitesinde aynı alanda doktora eğitimini tamamladı. 2010-2011 yılları arasında Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesinde ve 2011-2018 yılları arasında yine aynı üniversitenin Edebiyat Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2018 yılından beri Iğdır Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde görev yapmakta olan yazar, 2021 yılında doçent unvanı almıştır. Yazarın İroni ve Roman, Şâir-i A’zam ve Zekerîya Rıza’nın Şâir-i A’zam’ı ve Mekteb-i Sultânîden Yüzelliliklerin Eşiğine Midillili Mehmed Ziver Bey olmak üzere üç kitabı yayımlanmıştır. Ayrıca çeşitli kitaplarda bölüm yazarlığı, çok sayıda hakemli dergide ve Türk Dili, Dergâh, Olağan Hikâye gibi dergilerde yayımlanmış yazıları bulunmaktadır. Aynı zamanda Edebî Eleştiri Dergisi’nin kurucusu ve editörüdür. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Arketipçi Eleştiri

Abdülhakim TUĞLUK

Esasen arketip bilimsel bir sorundan ziyade, acil bir ruhsal hijyen meselesidir. Arketiplerin var olduğuna dair her tür kanıttan yoksun olsaydık, tüm akıllı insanlar böyle bir şeyin olamayacağı konusunda bizi ikna etseydiler bile, en yüce ve doğal değerlerimizin bilinçdışına gömülmemesi için arketipleri icat etmemiz gerekirdi. Zira bunlar bilinçdışında kaybolduğunda, ilk deneyimlerin tüm gücü de yok olur.

(Carl Gustav Jung)

Giriş

Bir anlatı, gösterdiği ilk anlamının haricinde örtük anlamlar da barındırabilmektedir. Bir metin, ilk etapta yazınsal bir bütün olarak muhatabında bir yankı uyandırır. Söz konusu yankı, genellikle yüzeyseldir. Ancak daha derin bir okuma, metnin görünenden çok daha fazlasına sahip olabileceğini hatırlatır. Nitekim “edebî metinler, güçlü bir sezîş kabiliyetine sahip uyanık bir dikkatle incelendikleri zaman, farklı açılımlar ortaya koyan, çok katmanlı yapılar olarak değer kazanırlar.” (Yılmaz, 2011: 45) Arketipçi eleştiri, sözü edilen güçlü sezîş kabiliyetini en çok ön plana çıkaran eleştiri kuramlarından biridir. Anlatının satır aralarındaki gizli bulmacayı çözmek, böylece anlatının art alanını açığa çıkarmak gibi önemli bir işleve sahip olan arketip

NUSRET YILMAZ, 1974 Iğdır doğumlu olan Nusret YILMAZ, ilköğretim ve lise eğitimini doğduğu ilde, lisans eğitimini Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği* bölümünden mezun olarak tamamlamıştır. 1996-2018 arası MEB’de çalışan yazar, doktora eğitimini de Atatürk Üniversitesi’nde (Türk Romanında Doğu Anadolu-2017) tamamladıktan sonra halen çalıştığı Iğdır Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ne Öğretim Üyesi olarak atanmıştır. Doçentliğini 2021’de alan yazar, *Suç ve Ceza/Türk Romanında Eşkıyalık*, *Enis Batur Şiiri/Tematik Bir İnceleme* adlı iki inceleme kitabı yayınlamış; ayrıca Hüseyin Suad Yalçın’dan *Lâne-i Melâl*, Raif Necdet Kestelli’den *Hisler ve Fikirler* olmak üzere iki kitabı yeni alfabeye yayına hazırlamıştır. Yılmaz, evli ve üç çocuk babasıdır.

Fenomenolojik Eleştiri

Nusret YILMAZ

Giriş

XX. yüzyılın başlarında Husserl, felsefe dünyasının dikkatini, bilinçaltını öne çıkaran psikanalizmden bilince odaklanan fenomenolojiye çevirmeye gayret etmiştir. Husserl’in bir bilim olarak sunduğu fenomenolojinin ne olduğunu kesin bir dille açıklamanın zorluğu neredeyse ortak kanıdır (Spiegelberg, 2021: 47). Metin merkezli bir yaklaşım olarak fenomenolojik eleştiri ise Batı’da uygulandığı halde Türk edebiyat ve eleştiri dünyasında fazla bilinmemektedir.

Fenomenolojik eleştiri, okura daha aktif bir okuma teklif eden ve bu okuma esnasında fenomenlere dikkat kesilerek metnin potansiyelindeki unsurlarda bilinç süreçlerini irdeleyen bir eleştiri anlayışıdır (Huyugüzel, 2018: 185-186). Edebî metnin yazardan, toplumdan ve tarihsel bağlamdan bağımsız bir biçimde incelenmesi ve yorumun metne içkin olması bu eleştirinin temelini oluşturur. Bilincin nesneyi ortaya çıkarmasına odaklanan bu eleştiri anlayışı, metnin bilinçte meydana getirdiği anlamlara yönelmektedir (Bingöl, 2019: 296-297). Bu özelliğinden dolayı “bilinç eleştirisi” olarak da isimlendirilmektedir.

Avrupa’nın saplandığı krizin Kartezyen felsefeyle başlayan bir yöntem sorunundan kaynaklandığını iddia eden Husserl’e göre özne ve nesne

ADEM GÜRBÜZ, 1983 yılında Bingöl’de doğdu. İlköğretim ve lise öğrenimini Bingöl’de tamamladı. 1999 yılında girdiği İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünden 2003 yılında mezun oldu ve aynı yıl öğretmen olarak atandı. 2007 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bölümünde yüksek lisans başladı ve bu eğitimini 2009 yılında tamamladı. 2012 yılında Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalında doktora eğitimine başladı ve 2017 yılında bu eğitimini tamamladı. 2018 yılında Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim dalına Dr. Öğr. Üyesi olarak atandı ve hâlen aynı görevini sürdürmektedir.

Alımlama Estetiği

Adem GÜRBÜZ

Giriş

Sanatın ne olduğu, sanat eserinin amacının/işlevinin ne olması gerektiği, iyi bir sanat eserinin diğer eserlerden nasıl ayrıştırılacağı, sanat eserinde biçim-içerik tartışması vb. konular ilk çağlardan beri tartışılmaya devam etmiştir. Bu bağlamda sanat eserini toplumun bir yansıması olarak görenler olduğu gibi, toplumu yönlendiren bir araç olarak değerlendirenler de olur. Yani sanat eserini, dönemi ve toplumu anlamak için bir tür belge olarak görenler olduğu gibi, yazarından izler taşıyan ve yazarının psikolojisini ortaya koyan eserler olarak değerlendirenler de olmuştur. Fakat bu yaklaşımlar eseri, sanatçıyı, dönemi, toplumu, eserin işlevini vb. unsurları ön plana çıkaran yaklaşımlardır ve sanat eserinin meydana gelmesinde okura herhangi bir rol biçmez. Hâlbuki sanat eseri, ancak bir muhatapla buluştuğunda ve muhatap tarafından alımlandırıldığında/anlamlandırıldığında kıymet kazanır. “Okur, süje, alıcı, seyirci, dinleyici” vb. isimlerle anılan bu muhatap; sanat eseriyle ilişim kuran, ondan etkilenen ve haz duyan, sanat eserini kendi birikimleri doğrultusunda ve ölçüsünde değerlendiren bir işleve sahiptir. Bu bağlamda sanat eseri, bir muhatapla etkileşim kurduktan sonra değer/anlam kazanır. Lezzetli bir yemeğin ancak onu gören veya ondan tadan kişiyle birlikte anlam kazanması gibi sanat eseri de muhatabıyla buluştuktan sonra anlam ve değer kazanan bir objedir.

MUSTAFA YİĞİTOĞLU, 1983 yılında Ergani’de doğdu. 2008 yılında Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünden mezun oldu. 2009 yılında aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2015 yılında *Ahmet Altan’ın Eserlerinde Muhteva* isimli çalışmasıyla doktorasını tamamladı. 2020 yılında doçent unvanı aldı. Hâlen Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Sosyolojik Eleştiri

Mustafa YİĞİTOĞLU

Giriş

Edebî eserlerin incelenmesinde başvurulan eleştiri yöntem ve kuramları, muhtelif yaklaşımlarla ilgili eserlerin yorumlanmasında ve anlamlandırılmasında önemli bir işleve sahiptir. Her yöntem ve kuram, incelenen eserden, metni kaleme alan yazardan ya da eserin okur kitlesinden hareketle kendi ilkeleri doğrultusunda çeşitli çıkarımlarda bulunur. Bu çıkarımlar, öncelikle eserin ve/veya yazarın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlar. Elbette ki bu katkının sınırları, eserin muhtevasından toplumsal koşullara kadar birçok değişkene bağlı olarak genişleyebilir ya da daralabilir. Edebî eserin oluşum sürecine tesir eden faktörler dikkate alındığında her yöntemin veya kuramın, eserin farklı bir yönünü ortaya çıkarmayı amaçladığı söylenebilir.

Estetik kaygılardan ideolojik hedeflere, bireysel deneyimlerden toplumsal sorumluluğa kadar çeşitli amaçlarla kaleme alınan eserleri, yazarın zihinsel ve ruhsal dünyasının bir izdüşümü olarak değerlendirmek mümkündür. Bu doğrultuda, sanatçının yazma edimini açıklamak ya da yorumlamak için öncelikle onun eserlerine başvurulur. Çünkü yazar, her şeyden ziyade, kendisi için kıymetli olanı anlatır ve sesini bu şekilde duyurur. Başka bir deyişle, bir mevzu hakkında yazmak ona verilen önemin göstergesidir.

NURHAYAT KÖKSAL, Niğde doğumlu. İlkokul, ortaokul ve liseyi Niğde’de okudu. 2009 yılında Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden “Reşat Nuri Gültekin’in Romanlarında Çocuk Problemi” konulu tezi ile burslu olarak mezun oldu. Stajını Ankara Yetmiş Beşinci Yüzyıl Anadolu Lisesinde tamamladı. Tezsiz Yüksek Lisansını 2011 yılında Başkent Üniversitesinde tamamladı. Ankara, Kırıkkale, Niğde gibi çeşitli illerde devlet kurumlarında ve özel kurumlarda çalıştı. Yaratıcı Drama, İngilizce, Bilgisayar, Osmanlıca, İşaret Dili, Halk Oyunları gibi alanlarda eğitimler aldı. İstanbul Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümü birinci sınıf, Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümünde son sınıf öğrencisidir. 2020 yılında Siirt Üniversitesinde Yeni Türk Edebiyatı alanında yüksek lisansa başladı. Şu an yaratıcı drama eğitmenliği yapmaktadır.

Marksist Edebiyat Eleştirisi

Nurhayat KÖKSAL

Giriş

Eleştiri ismi verilen yazılara kısmen Rönesans döneminde başlansa da tek tek eserlerin ve yazarların incelenmesi ise on yedinci yüzyılda görülür. Marksist eleştiri, Karl Marks (1818 - 1883) ve Friedrich Engels (1820 - 1895) tarafından geliştirilen ideoloji ve kültür eleştirisine verilen isimdir. Marksist eleştiri, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda sanatı açıklamak için yansıtma kavramını kullanmış ve Platon’dan beri süre gelen yansıtma kuramına bağlı kalarak gelişmiştir. Karl Marks, Friedrich Engels toplumcu gerçekçi olarak adlandırılan yansıtma kuramının fikir babalarıdır. Fakat Marksist estetik üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, Marks ve Engels’in sistematik bir estetik kuram ortaya koymadıkları görülmektedir. Marks ve Engels edebî ve kültürel estetikle doğrudan ilgilenmezken, onların takipçileri oldukça dikkat çekici araştırmalar yapmışlardır. Marksist eleştiri ekonomik koşulları ve toplumdaki sınıf çatışmalarını esas alır ve bir sanat olayının nedenlerini araştırır.

“Sanatın kökeninde işin yattığını, ilkel toplumların yaşamak için giriştikleri faaliyetlerden doğduğunu; romanın orta sınıfın güç kazanması sonucu ortaya çıktığını; sanat için sanat öğretisinin kapitalist düzende sanatçının toplumdaki koparak kendini yabancı görmesiyle başladığını ve burjuva sınıfına karşı bu tutumun her

M. HALİL SAĞLAM, 28.02.1972 doğumlu. Lisan eğitimini 1993 yılında Selçuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. 1994-1998 yılları arasında Trabzon ve Siirt illerinde Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı. 1998 yılında Dicle Üniversitesi, Siirt Eğitim Fakültesine öğretim görevlisi olarak atandı. Lisansüstü eğitimini 2005 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında; doktorasını ise 2016 yılında Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında tamamladı. 2016 yılında Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bilim Dalına doktor öğretim üyesi olarak atandı. Halen bu göreve devam etmektedir.

Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi

Mehmet Halil SAĞLAM

İnsan ruhunda sözcüklerle tanımlanamayacak kadar sınırsız sayıda eğilimler, arzular ve yetenekler bulunmaktadır. Düşünmek, hayal etmek, sevmek ve nefret etmek gibi farklı duygulara sahip olan insan bütün bu yönleriyle de oldukça kompleks bir canlıdır. İnsan ruhunun tanımlanabilir olmayışı sınırsız özelliklerinden ve kompleks olmasından kaynaklanır. Nitekim psikolojide ve teolojilerde insan ruhuna dair çok sayıda farklı tanımlamalar ve değerlendirmeler yapılmaktadır.

Kozmik dünyadaki bütün yapay varlıklar insan ruhunun dışa yansımasıdır. Yapay varlıkların estetik bir değer taşıması da ruhun yeteneklerine bağlıdır. Estetik donanıma sahip bir ruh, doğal olarak dışa estetik bir olgu veya estetik bir obje olarak yansır. Dolayısıyla estetik sanatlar ve ruh bilimi arasında yakın bir ilişki vardır. Psikanalitik eleştiri bu ilişkiyi ortaya çıkarmak için geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın ilk üç bölümünde psikanalitik eleştirinin kavramsal boyutu ve ortaya çıkış sürecine, son bölümünde ise yapısal kişilik kuramı bağlamında Mehmet Âkif Ersoy'un *Uğursuz Gece* şiirinin analizine yer verilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve: Psikoloji, Psikanalitik ve Psikanaliz İlişkisi

Psikoloji, en kapsayıcı anlamda insanların ve hayvanların duygu, zihin ve davranış biçimlerini ele alan bir disiplindir. Daha dar ve teknik anlamda

MELİKE SOMUNCU, 2011 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 2012 yılında Erciyes Üniversitesi'nde, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Yeni Türk Dili bilim dalında Araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012-2018 yılları arasında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini aynı üniversitede tamamladı. 2018 yılında Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Yeni Türk Dili bilim dalında Dr. Öğr. Üyesi olarak göreve başladı ve hâlen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Yeni Türk dili ve dil bilimi alanlarında birçok dergide çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.

Metin Dil Bilim

Melike SOMUNCU

Canlı bir iletişim aracı olan dil, insanlar arasındaki sözlü ve yazılı aktarımı kolaylaştıran en önemli unsurdur. Yazılı anlatımda bu aktarım düzeyini doğru ve etkili kılmak amacıyla bir takım dilsel öğeler ve mantık ilişkileri bulunmaktadır. Bu mantık ilişkileri bazen tek bir noktalama işareti, bazen parçalar üstü birimler ve belirli bazı kurallar ile sağlanmaktadır. Bir metnin doğru anlaşılması için anlatıcının kurgu düzleminde sağlam ve tutarlı bir yol izlemesi gerekirken metin çözücünün yüzey yapıya hâkim olduğu kadar bağlamdan kopmayarak derin yapıya da hâkim olması gerekir. Ancak bu sayede kurgu doğru algılanmış ve metin değeri artmış olacaktır.

Bu çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde metin dil biliminin kuramsal çerçevesi temelinde metin kavramı, metinleşme süreci, metin dil biliminin tarihçesi, metin dil biliminin sınırları ve ilkeleri hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde ise, metin dil biliminin en çok kullanılan metodu olan bağdaşıklık ve tutarlılık ilkeleri esas alınarak Bektaşî fıkralarından 'Ucuz Cariye' adlı metin tahlil edilmiştir. Bu sayede hem metin dil biliminin kuramsal çerçevesi sunulacak hem de bu kuramsal çerçeve bir metin üzerinde işlenerek anlaşılabilirlik düzeyi artmış olacaktır.

FERHAT ÇETİNKAYA, 2007 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2010 yılında Yankın Doğu Üniversitesi Yeni Türk Dili ve Edebiyatı Alanında “Attilâ İlhan’ın Ölümünden Sonra Gazetelerde Çıkan Yazılar Üzerine İncelemeler” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasıyla mezun oldu. 2019 yılında Adıyaman Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı alanında “27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Türk Romanına Yansımaları” adlı çalışmasıyla Doktor ünvanını aldı. 2013 yılında Dicle Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atanan araştırmacı, 2017-2020 yılları arasında görevini Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde sürdürdü. 2021 yılında ise Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Dr. Öğr. Üyesi olarak atandı.

Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Ferhat ÇETİNKAYA

Giriş

Söylem, toplumsal gerçekliği oluşturan ideolojilerin bir yansıması olarak gerek günlük konuşmalarda gerekse yazın hayatında karşımıza çıkmaktadır. İletişimin doğası gereği her söylemin bir *etki* özelliği vardır. Etki özelliği olan her söylem de temelde bir ideoloji barındırır. Daha çok dilbilimsel kuramlar ışığında incelenen söylemler, metinlerden hareketle toplumsal ve tarihsel ideolojik oluşumlarla beraber kimlikler ve pratikleri ortaya çıkar-mada önemli ipuçları verir.

Edibe Sözen “söylemi yirminci yüzyıl düşünürleri keşfetti” der. Söylemin kaotik yapısından ve onun keşfedilmesiyle evrensel gerçekliğin yerini gerçekliğe bıraktığını ifade eder. Dolayısıyla söylemin inşasında bir araç olan dil, gerçekliği de kendi içerisinde barındırır. Söylem aktörlerinin, söylemi nerede, nasıl, ne zaman ve hangi koşullarda aktardıkları, inşa ettikleri aktörlerin kimlikleriyle ilgilidir (Sözen, 1999: 11-13). Böylelikle aktörün kimliği, yaşadığı coğrafya, bulunduğu ortam, dünya görüşü gibi birçok unsur söyleme yansır. Söz gelimi bir yazarın kimliği, yetiştiği ortam, etkilendiği çevre, düşünce dünyasının ürettiği edebî ürüne yansımaması mümkün değildir.

Yapısalcılık, söylemi bir nesne olarak ele alıp inceleyen ilk yaklaşımlardandır. Gösteren-gösterilen sistemi üzerine formüller sunan bu yaklaşım,

ALEV ÖNDER, 2003'te Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul, Adana ve Giresun'da beş yıl öğretmenlik yaptı. (2004-2009) Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı alanında araştırma görevlisi olarak çalıştı. (2009-2013) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı alanında yüksek lisansını Nezihe Meriç'in Öykücülüğü başlıklı tezi ile 2006'da tamamladı. 2016'da Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora öğrenimini Erendiz Atasü'nün Eserlerinde Kadın başlıklı doktora tezi ile tamamladı. 2010-2012 yılları arasında Amerika'da Indiana Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak çalıştı. 2013 yılında Varşova Üniversitesi'nde üç ay misafir araştırmacı olarak çalıştı. 2013- 2019 yılları arasında Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi TÖMER'de öğretim görevlisi olarak çalıştı. Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi TÖMER'de 2017-2021 yılları arasında Müdür V. olarak görev yaptı. 2019 yılından beri Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır.

Feminist Kuram*

Alev ÖNDER

Giriş

Edebî metinlerin farklı kuram ve yöntemlerden yararlanılarak incelenmesi metnin anlam dünyasının farklı bakış açıları ile keşfedilmesinde önemli rol oynar. Ortaya konulan eseri anlamlandırma çabasında yazarın veya okurun dünyayı algılayış biçimi, tarihsel dönemin esere yansımaları, metnin kendi dizgesi vb. unsurlar ön planda tutulabilir. Eleştiri yöntem ve kuramları; yazar, okur, eser veya toplum odaklı yaklaşımlarla eserin içerik ve biçim özelliklerine dair sorulara yanıt arar. Farklı ilke ve kuralları kapsayan kuramlar Paul H. Fry'ın vurguladığı gibi “temel sorular sorma” ve kimi zaman “sistem kurma” (2017:23) hususunda felsefe ile benzerlik gösterir.

Çalışmamızda ele aldığımız feminist kuram, kadınların deneyimlerinin uzun yıllar boyunca ortaya çıkarılmadığını ve kadın gerçekliğinin ayrımcı politikalarla yok sayıldığını savunarak iktidar aygıtlarına yönelik önemli sorular sorar. Feminist kuramcılar, kadın öznenin bireysel ve toplumsal kimlik inşasını irdelerken tahakküm ilişkilerini analiz eder. Edebiyat, felsefe, tarih, antropoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi başta olmak üzere farklı disiplinlerden

* Bu çalışma, 2016 yılında hazırlanmış “Erendiz Atasü'nün Eserlerinde Kadın” başlıklı, yayımlanmış doktora tezinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

ULAŞ BİNGÖL, 1984'te Diyarbakır'ın Hazro ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Hazro'da tamamladıktan sonra 2001'de Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yükseköğrenimine başladı. 2003'te bu bölümü bırakarak Türkçe Eğitimi Öğretmenliğine yerleşti. 2007'de Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nden mezun oldu. Diyarbakır'da üç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 2010'da Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012'de yüksek lisans, 2016'da doktora eğitimini tamamladı. 2018'de Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak göreve başladı. 2021'de doçent unvanını aldı. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Hermeneutik

Ulaş BİNGÖL

Giriş

İnsanın anlam verme uğraşı onu diğer canlılardan ayırdığı gibi geçmiş, geleceği ve yaşadığı zaman dilimini yorumlayabilmesine de olanak tanır. Diğer canlıların, doğada karşılaştıkları olaylara tepkisi ile insanın tepkisi arasında önemli farklar mevcuttur. Sözelimi bir hayvanın yağmurun yağmasına karşı verdiği tepki büyük ihtimalle korunmak iken insan, yağmurdan korunmaya gayret gösterdiği gibi yağmurun yağmasına da anlam vermeye çalışır. Yağmura veya başka bir hadiseye anlam verirken de aynı zamanda yorumlama eylemine girer ve bir çıkarımda bulunur. Bu bağlamda yorumlamanın insan varoluşunun ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade etmek yanlış olmaz.

Batı dillerinden Türkçeye geçmiş olan *hermeneutik*, kısaca yorumlama üzerine yoğunlaşan bir disiplindir. Kökeni Antik Yunan'a kadar giden hermeneutik, zaman içerisinde büyük değişimler geçirmesine karşın günümüze kadar gelen bir uğraş alanıdır. Din, siyaset, edebiyat, sanat başta olmak üzere birçok sahada hermeneutiğe başvurulduğu gibi günümüzde disiplinler arası çalışmalarda da hermeneutiğin giderek daha fazla önemsendiğine şahit oluruz. Bilhassa sosyal ve kültürel hadiselerin daha iyi anlaşılması adına birçok düşünür, kendine has bir hermeneutik yöntem ortaya koyarak yorumlama eyleminin zenginleşmesine katkıda bulunur.

TALİP ÇUKURLU, Isparta’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu şehirde tamamladı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu (2007). Anadolu Üniversitesinde “Yunus Emre Divanı’nda Teşbih” başlığıyla yaptığı teziyle yüksek lisansını (2010), Sakarya Üniversitesinde “Klasik Türk Şiirinde Gül” konusunda yaptığı teziyle doktorasını tamamladı (2017). 2009-2011 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan yazar 2011-2018 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı; idari görevlerde bulundu. Bu süreçte yaptığı hizmetler sebebiyle Eskişehir Valiliği, Bursa Valiliği, Gürsu Kaymakamlığı gibi kurumlar tarafından çok sayıda Başarı Belgesi, Üstün Başarı Belgesi ve Maşla Ödüllendirme ile taltif edildi. BEBKA, TDV, MEB, TÜBİTAK ve YÖK kapsamında düzenlenen çeşitli proje ve yarışmalarda görevler aldı. Ulusal ve uluslararası dergilerde hakemlik ve danışma kurulu; uluslararası sempozyumlarda düzenleme kurulu üyelikleri yaptı. Çeşitli akademik dergilerde yayınlanan makalelerinin yanı sıra popüler edebiyat dergilerinde de yayınlanmış makale, deneme, hikâye ve şiir türünde eserleri bulunmaktadır. 2018 yılından bu yana Siirt Üniversitesinde Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Yardımcılığı, Enstitü Yönetim Kurulu Üyeliği, Ortak Seçmeli Dersler Koordinatörlüğü ve Bölüm Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulunan yazar halen Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Yeni Eleştiri

Talip ÇUKURLU

Giriş

Edebiyat, okuyucuda estetik bir haz meydana getirmeyi amaçlayan, dil çevresinde oluşmuş bir sanat alanı ve bu alanda yaratılmış yapıtların tümüdür. Sanat yapıtı ise, genel anlamı ve tanımıyla, “bir yapı ile bir düşüncenin aynı anda ortaya çıkması, bir biçimle bir deneyimin alışımıdır.” Her edebî eser yazarına özgü bir edebiyat türüdür, dolayısıyla her edebiyat yapıtı, kendine özgü bir sezgisi ve imgelem gücü, dilsel biçemi, dünyayı algılama, kurgulama ve yazıyla bunu yansıtabilme becerisi olan bir “yaratıcı özne” tarafından oluşturulur (Korkut, 2019: 47).

Arapçada tenkit, muaheze; Fransızca da kritik, Türkçede ise eleştiri ile karşılana kelime, bir kimse veya şeyin iyi ve kötü taraflarını ortaya koyarak değerlendirmesini yapmayı ifade eder. Terim anlamı olarak eleştiri, bir sanat eserini, bir edebî eseri her yönüyle inceleyip değerlendirmesini yapmak amacıyla kaleme alınan yazı türüdür (Ayverdi, 2011: 337; TDK Türkçe Sözlük, 2005: 541). “Elemek” fiilinden türeyen eleştiri kelimesinin kökeni “el”dir. Dolayısıyla eleştiri, “bir bir, tek tek elden geçirmek, seçmek” anlamına sahiptir (Eyupoğlu, 1991: 228). Seçim ve eleme kriterleri, tıpkı eserin meydana gelmesi sürecinde olduğu gibi, kişiye özgüdür. Bu yüzden her eleştiri aynı doğrultuda ve tutarlılıkta olmayabilir. Ayrıca her eleştiri,

SEHER İLASLAN, 1981 yılında doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Ankara’da tamamladım. 2003 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2005 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü Tezsiz Yüksek Lisans Programından mezun oldum. 2005 yılı Eylül ayında ilk görev yerim olarak atandığım Bingöl ili Sancak beldesinde 7 yıl Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra 2012 yılında Elazığ iline atandım. 2020 yılı Ocak ayında alan değişikliği ile mezuniyet branşım olan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliğine atanmış olup Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak görev yapmaya devam etmekteyim. 2020 yılında Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programında başladığım öğrenim durumum ise tez aşamasında olup hâlâ devam etmektedir. 2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Irmak Okulları tarafından edebî alanda düzenlenen Uluslararası “*Dünya Çocuklarından ‘Yaşamak İstiyorum’ Diyen Doğaya Mektup Var*” konulu yarışmada; 310’u yurt içi, 49’u yurt dışından olmak üzere yarışmaya katılan toplam 359 eser içinden seçilen “*20 Ödüllü Mektup*” arasında danışmanlığımı yaptığım öğrencilerimle iki birincilik derecesi kazanmış olup yarışmayı kazanan öğrencilerim Irmak Okulları tarafından “*Küçük Yazar*” unvanı ile onurlandırılmıştır. 2019 Yılı Tübitak Projeleri kapsamında ise danışmanlığımda yürütülen çalışmalar arasında, öğrencilerimle birlikte kaleme aldığımız “*Türkçede Kullanılan Yabancı Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları Sözlüğü*” adlı bir kitap çalışmamız bulunmaktadır.

Ekoeleştiri Kuramı

Seher İLASLAN

1. Bir Çevre Etiği Kuramı: Ekoeleştiri

İnsan-doğa ilişkilerini ve çevre sorunlarını inceleyen, uygulamalı ve disiplinlerarası bir bilim alanı olan ekoloji, canlıların yaşam alanlarının araştırılması ve çevre kirliliğinin doğaya verdiği zarar konuları üzerine faaliyet gösteren bir biyoloji bilimi alt dalıdır. Türk Dil Kurumu *Güncel Türkçe Sözlük*’ünde Fransızca *écologie* kelimesinden alındığı bilgisine yer verilen ekoloji kelimesi “*Canlıların hem kendi aralarındaki hem de çevreleriyle olan ilişkilerini tek tek veya birlikte inceleyen bilim dalı.*” olarak tanımlanırken yine Türk Dil Kurumunun *Biyoloji Terimleri Sözlüğü*’nde “*çevre bilimi*” olarak da adlandırılır. *Çevre bilimleri* ile ilgili ise “*Çeşitli bilim dallarını içerisinde toplayan, insan doğa ilişkilerini ve çevre sorunlarını inceleyen, uygulamalı ve disiplinlerarası bilimler.*” tanımına yer verilirken yine *Güncel Türkçe Sözlük*’te “*Belirli bir alanda bulunan canlılar ile bunları saran çevrenin karşılıklı ilişkileri ile meydana gelen ve süreklilik gösteren ekolojik sistem.*” olarak tanımlanan *ekosistem*, *Biyoloji Terimleri Sözlüğü*’nde “*Bir alandaki canlı birliklerin ve cansız varlıkların hepsinin birden oluşturduğu sistem.*” şeklinde tanımlanarak İngilizcede *ecosystem*, *ecological system*, Fransızcada *écosystème*, *système écologique*, Almancada *ökosystem*, *ökologisches system*, Yunancada ise *oikos* “ev” sözcüklerini karşıladığı belirtilir.

MEHMET CİHANGİR, Şanlıurfa doğumludur. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nden mezun oldu, Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Karşılaştırmalı Edebiyat ABD'de tamamladı. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi alanında çalışmalarını sürdüren yazar, Diyarbakır Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim elemanı olarak görev yapmaktadır.

Karşılaştırmalı Edebiyat

Mehmet CİHANGİR

Giriş

Karşılaştırmalı edebiyat, aynı ya da farklı dillerde yazılmış birden fazla eseri çeşitli açılardan karşılaştırmalı bir şekilde inceleyen bir bilim dalı şeklinde tanımlanabilir. Böyle bir tanım, disiplin hakkında dile getirilen genel bir yaklaşım biçimi olarak izah edilebilir. Nitekim “karşılaştırma” sözcüğü, yapılan çalışmanın birden fazla tarafı kapsadığına dair bir durumu doğrudan düşünce dünyasında çağırır. Buna göre, birden fazla edebiyat eserinin farklı yönleriyle mukayeseli bir şekilde ele alınması karşılaştırmalı edebiyat bilimi kapsamına girer denebilir. Disiplin üzerine çalışmalar yapan düşünürlerin ortaya koydukları tanımlar incelendiğinde de benzer içerikler görülür. Gürsel Aytaç, karşılaştırmalı edebiyatı şu satırlarla açıklar:

“Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, bir bilim dalıdır ve konusu, malzemesi edebiyat ürünleridir. Karşılaştırma, adı üstünde, en az iki ürünü gerektirir. Karşılaştırma, ulusal edebiyatın kendi eserleri üzerine olabildiği gibi farklı ulusların edebiyatları arasında da yapılabilir. Keza, eş zamanlı ürünlerle farklı zamanlı ürünler de karşılaştırılabilir” (Aytaç, 2009: 18).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere yazar, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının en az iki eser üzerinden icra edilebileceğini ve söz konusu eserlerin

FEYZA BULUT, 1989 yılında Balıkesir’de doğdu. Aslen Kahramanmaraşlı olan Bulut, 2011 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü’nden mezun oldu. Yüksek lisansını 2014 yılında Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda, Prof. Dr. Kemal Timur danışmanlığında *Orhan Pamuk ve Umberto Eco’nun Romanlarında ‘Metinlerarasılık’* adlı teziyle tamamladı. Doktorasını yine Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda, Prof. Dr. Kemal Timur danışmanlığında, *Bireysel ve Toplumsal Fayda Açısından Ahmet Midhat Efendi’nin Romanlarında Pragmatizm* adlı teziyle 2020 yılında tamamladı. 2011 yılında Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak akademik hayata başlayan Bulut, halen bu bölümde öğretim elemanıdır. Evli ve iki çocuk annesidir.

Metinlerarasılık*

Feyza BULUT

Giriş

Metinlerarasılık/metinlerarası ilişki (intertextuality), dil ve düşünce beraberliğinin somut verisi olarak nitelendirilebilecek edebî metinlerin önemli yapılarından biridir. Temelde bir görüngüye sahip iki metin arasında var olan ilişki, iletişim, koşutluk ve karşıtlık, geçişkenlik ve transfer durumlarını konu aldığı düşünülebilecek olan *metinlerarasılık*, edebiyat teorisinde belli bir metin oluşturma ve okuma süreci olarak tasarlanan alt bir teori olarak düşünülmüştür. Kubilay Aktulum üzerine ciddi araştırmalar yaptığı bu kuramı en genel formda *bir metnin diğer bir metindeki somut varlığı* şeklinde ifade eder. (Aktulum, 1999:83) Söz konusu mevcudiyet, metnin edebî zenginliği ve derinliği olarak dikkat çeker. Robert Alain de Beaugrande ve Wolfgang Ulrich Dressler, *metinlerarasılığın* metinde bir tercih değil, zorunluluk olduğunu şu ifadelerle savunurlar:

* Bu çalışma, *Umberto Eco ve Orhan Pamuk’un romanları arasında ‘Metinlerarasılık’* adlı yüksek lisan tezinden çıkarılmıştır. bkz. Feyza İslamoğlu (2014). *Umberto Eco ve Orhan Pamuk’un romanları arasında ‘Metinlerarasılık’*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Diyarbakır.

ELEŞTİRİ KURAMLARI ve METİN TAHLİLLERİ

Eleştiri kuramları, edebiyatın mahiyetinin anlaşılmasında ve edebî metin tahlilinde çok önemli bir işleve sahiptir. Edebî metnin doğuşu, yapısı, etkisi gibi hususlar eleştiri kuramlarının üzerinde durduğu belli başlı konulardır. Öte yandan bir metnin daha iyi anlaşılmasında ve estetik değeri ortaya konmasında eleştiri kuramlarının varlığına ihtiyaç duyulur. Eleştiri kuramları, metinleri tek boyutlu tahlil etme yerine farklı bakış açıları ve estetik kriterleri öne çıkararak değerlendirmeyi olanaklı hale getirir. Bu bağlamda eleştiri kuramlarından faydalanarak metin tahlillerine yönelmek edebiyat araştırmacısına büyük bir kolaylık sağlar ve değerlendirmenin daha sağlıklı gerçekteşmesine katkıda bulunur. Bu çalışma, eleştiri kuramları hakkında genel bir bilgiye sahip olmak ve eleştiri kuramlarından yararlanarak metin tahlilinin nasıl gerçekteşirildiğini göstermek amacıyla kaleme alındı.

Her biri alanında uzman olan hocalarımızın katkısıyla eleştiri kuramları ile metin tahlillerini aynı eserde bir araya getirdik. Her bölümde bir eleştiri kuramını anlattık ve eleştiri kuramından hareketle metin tahliline giriştik. Bu şekilde eleştiri kuramının hem tarihsel gelişimini, özelliklerini ve felsefesini hem de eleştiri kuramından hareketle ortaya konan metin tahlilini aynı yerde göstermeye çalıştık. Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Yabancı Diller ve Türkçe Eğitimi bölümlerinin lisans ve lisansüstü programlarında yer alan metin tahlilleri dersleri, edebiyat araştırmacısının edebî metni doğru bir şekilde analiz etmesine ve edebî metnin estetik değeri anlamasına yardımcı olur. Bu eser edebiyat öğrencileri ve edebiyat araştırmacıları kadar konuya ilgi duyan herkese eleştiri kuramları ve metin tahlili hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7471-20-6

9 786257 471206